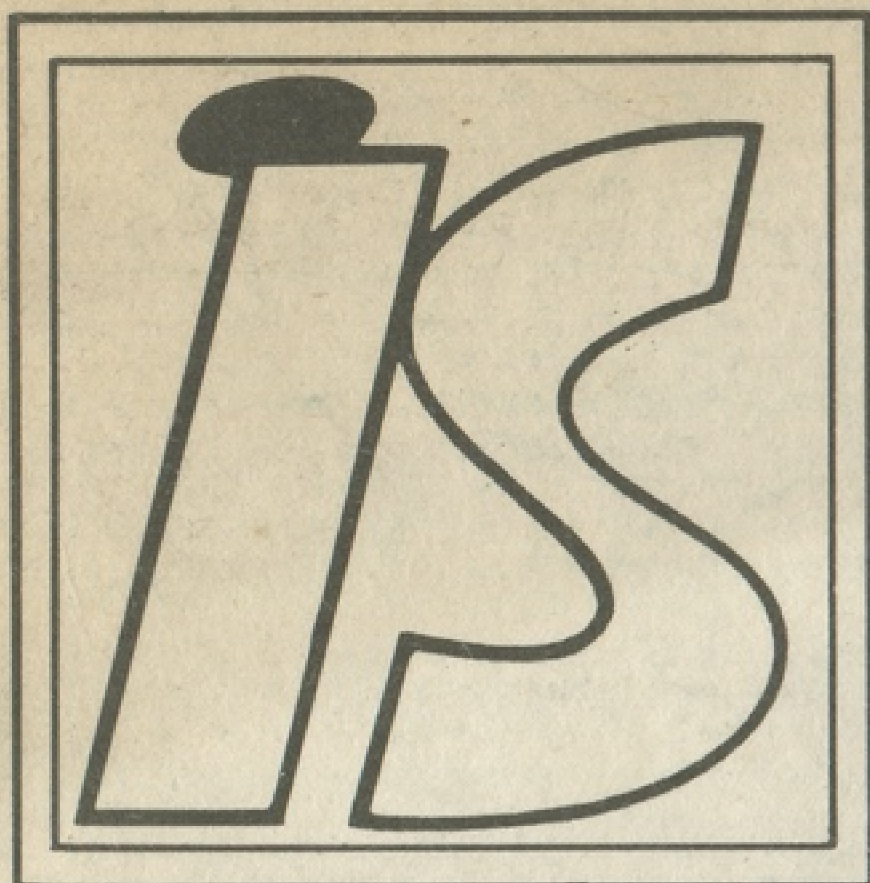

PTAKI EGZOTYCZNE

Wszystko, co ciekawe
w Ilustracjach Samoprzylepnych,
do kolekcjonowania
w specjalnie
opracowanych zeszytach.

* HISTORIA UBIORU
* POLSKA BROŃ PANCERNA
* JACHTY ŻAGLOWE
* PODBÓJ GŁĘBIN
* DRUGA WOJNA ŚWIATOWA /w trzech zeszytach/
* PTAKI EGZOTYCZNE
* POLSKIE SAMOCHODY OSOBOWE

INNE W PRZYGOTOWANIU

KAW
KRAJOWA
AGENCJA
WYDAWNICZA

ALBUM DLA KOLEKCJONERÓW

Autor tekstu:
Maria Sajko
Ilustracje samoprzylepne:
Władysław Siwek
Opracowanie graficzne:
Bożena Ciesielska-Leszczyńska
Redaktor merytoryczny:
Adam Kołodziejczyk
Redaktor techniczny:
Cezary Duda

Skład:
RSW „PKR" Zakłady Wklęsłodrukowe
Warszawa, ul. Okopowa
Druk i oprawa:
RSW „Prasa-Książka-Ruch"
PZG Kielce z. 437/83
100.000 + 360 egz. A 18
ISBN 83-03-00246-5

Książeczka ta poświęcona jest wybranym gatunkom ptaków z krajów o gorącym i ciepłym klimacie. Nazwaliśmy je ptakami egzotycznymi, bo w potocznym rozumieniu egzotyką jest wszystko to, co wiąże się z dalekimi, ciepłymi krajami. Dla większości ludzi słowo egzotyka oznacza wymyślność kształtów i barw lub rzeczy i sprawy zadziwiające, bo odległe i trudne do wytłumaczenia znanymi z naszego życia regułami. Przypuszczam, że niewielu tylko, zapytanych o egzotyczną krainę, wymieniłoby Antarktydę, choć byłby to przykład równie prawidłowy jak Afryka, Nowa Gwinea czy Amazonia.

Prezentowany wybór gatunków jest bardzo skromny i z pewnością niejeden Młody Czytelnik nie znajdzie w nim jakiegoś tam pięknego ptaszka, którego widział już w innej książce, czy nawet w ogrodzie zoologicznym. Proszę wybaczyć nam ten zawód. Na Ziemi żyje koło 8500 gatunków ptaków, a książeczka mogła pomieścić tylko 72. Ponadto nie do wszystkich ptaków Czytelnik znajdzie oddzielne opisy, gdyż o niektórych mówi się jako o grupie i prawie wszystkie informacje ogólnego opisu dotyczą każdego gatunku tej grupy. Pewne grupy ptaków są licznie reprezentowane, inne skromniej. Zamiarem naszym było pokazanie i uświadomienie różnorodności form i bogactwa barw.

Polecamy więc uważnej lekturze Młodego Czytelnika tę książeczkę, a sukcesem naszym będzie, jeżeli ktoś z Was rozpozna i nazwie ptaka, o którym dowiedział się z jej stronic.

STRUSIE to największe ptaki żyjące w naszych czasach. Są niezdolne do lotu, natomiast, dzięki bardzo potężnie zbudowanym i silnym nogom, potrafią dobrze i wytrwale biegać. Na przykład struś afrykański może współzawodniczyć z koniem wyścigowym. Pióra strusi są wiotkie, rozstrzępione, niekiedy przypominają bardziej włosy niż pióra. Głowa i szyja są nagie, czasem jaskrawo ubarwione. Ptaki te zamieszkują Afrykę, Australię i Amerykę Południową i często określane są od nazwy kontynentu, na którym żyją – a więc strusie afrykańskie, australijskie i amerykańskie. Mimo podobieństwa w wyglądzie i wspólnych cech strusie żyjące na różnych kontynentach nie są ze sobą spokrewnione i tworzą trzy odrębne grupy.

STRUŚ AFRYKAŃSKI *(Struthio camelus)* zamieszkuje stepy i półpustynne tereny Afryki, Półwyspu Arabskiego i południowej Syrii. Osiąga wysokość 2,5 m i wagę do 136 kg, a jajo strusia waży około 1,5 kg. Na rysunku przedstawiony jest samiec, samica, podobnie jak ptaki młode, ma upierzenie biało-szarobrązowe. Dawniej był licznie odławiany dla mięsa, jaj i przede wszystkim ozdobnych piór. Dziś strusie pióra uzyskuje się od strusi hodowanych, znacznie ładniejszych niż żyjące dziko. Z usposobienia struś jest ostrożny, lecz nie tchórzliwy.

KAZUAR HEŁMIASTY *(Casuarius casuarius)* jest przedstawicielem strusi australijskich. Mniejszy od strusia afrykańskiego (wysokość do 1,5 m). Zamieszkuje gęste, tropikalne lasy, zwykle w sąsiedztwie rzek, Nowej Gwinei i okolicznych wysp, oraz północnej Australii. Prowadzi życie samotne, kryjąc się w gąszczu. Przed pogonią ratuje się ucieczką, torując sobie drogę przez zarośla rogowym grzebieniem na głowie. Zaskoczony lub w obronie własnej kazuar wykonuje skoki na wysokość 1,5 m, atakując dziobem i ostrymi pazurami.

NANDU *(Rhea americana)* jest przedstawicielem strusi amerykańskich. Zamieszkuje stepowe obszary (tak zwane pampasy) Brazylii i Argentyny. Osiąga wysokość 1,4 m i ciężar około 20 kg. Prowadzi życie w niewielkich stadkach (1 samiec, 5–7 samic) tworząc rodzinę. Jedynie przypadkowo i na krótko rodziny nandu mogą łączyć się z innymi w duże gromady. Nandu jest bardzo ostrożny, z opresji ratuje się ucieczką. Biega bardzo dobrze, potrafi też, nie zmieniając prędkości, nagle zmienić kierunek, zręcznie sterując skrzydłami.

PTAKI EGZOTYCZNE

KUR BANKIWA *(Gallus gallus)* jest przodkiem kury domowej z obyczajów, a także trybu życia jest do niej podobny. Zamieszkuje lasy Indii, Archipelagu Malajskiego. Żyje w rodzinach – 1 kogut i do 20 samic.

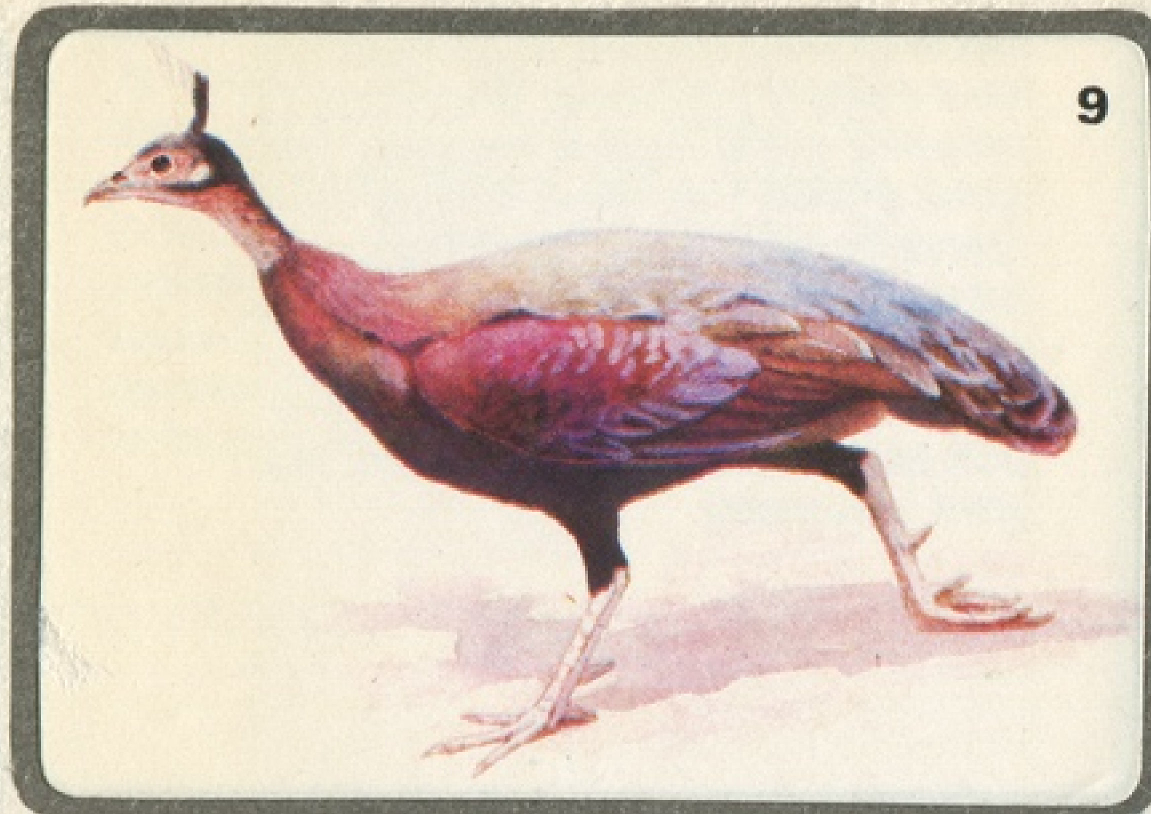

BAŻANT DIAMENTOWY *(Chrysolophus amherstie)* i **BAŻANT ZŁOCISTY** *(Chrysolophus pictus)* są jednymi z najwspanialszych ptaków i od czasów starożytnych stanowią ozdobę parków i ogrodów. Bażant złocisty (długość 85 cm, w tym 55 cm ogona) pochodzi z Zabajkala, wschodniej Mongolii i południowych Chin, diamentowy (długość 95 cm, w tym 55 cm ogona) z gór wschodniego Tybetu i niektórych regionów Chin. Prowadzą życie osiadłe, zimą łączą się w stada. Zamieszkują skraje lasów i zagajniki, niezbyt gęste, lecz o bogatym podszyciu. Żywią się roślinami, bezkręgowcami i przede wszystkim owadami.

KIŚCIEL OZDOBNY *(Lophophorus impeyanus)*, nazywany także olśniakiem himalajskim, jest krewniakiem kura bankiwa, prowadzi też podobny do niego tryb życia i zachowuje podobne obyczaje. Głos ma bardzo silny, gwiżdżący. Zamieszkuje lasy górskie, głównie Tybetu i Himalajów.

PAW *(Pavo cristatus)* to bliski krewniak bażantów. Osiąga długość 125 cm, a pióra ogonowe do 150 cm. Na rysunku przedstawiony jest samiec, samica, tak jak u większości kuraków, ma wygląd znacznie skromniejszy. Podniecony lub tokujący samiec roztacza swój ogon w charakterystyczny wachlarz, mieniący się barwnymi „okami". Podobnie jak bażanty paw od dawna jest hodowany jako ptak ozdobny. W stanie dzikim zamieszkuje lasy Indii i Cejlonu. Przedstawiony na rysunku obok paw kongijski *(Agropavo congensis)* został odkryty dopiero w 1936 roku i jego obyczaje są jeszcze mało poznane.

BAŻANT ZŁOCISTY *(Chrysolophus pictus)*

PAW KONGIJSKI *(Agropavo congensis)*

ARGUS *(Argusianus argus)* jest nieco mniejszy od pawia. Widoczne na rysunku pióra ogona osiągają długość ponad 1 m. Jego strojne upierzenie i przede wszystkim barwy (na lotkach skrzydeł widoczne „pawie oka") można ocenić dopiero u tokujących samców. W stanie dzikim argus zamieszkuje lasy Indochin, Malakki i Sumatry.

LIROGON *(Menura novaehollandiae)*, choć tak bardzo podobny do prezentowanych obok ptaków, nie jest z nimi spokrewniony. Zaliczany do rzędu wróblowatych jest największym ich przedstawicielem – osiąga długość ponad 1 m. Ojczyzną jego jest Australia, gdzie żyje w lasach Nowej Południowej Walii.

DŁUGOSZPON KASZTANOWATY *(Jacana jacana)*, zwany też jassaną, jest ptakiem średniej wielkości (około 25 cm), pochodzącym z tropikalnej strefy Ameryki Południowej. Miejscem jego życia są stojące wody z bogatą roślinnością. Po pływających liściach ptaszek ten porusza się niezwykle zgrabnie na wysokich nóżkach z bardzo długimi palcami. Żywi się nasionami roślin i owadami. Lekki i zręczny na wodzie jest bardzo niezdarny na lądzie. Swoje zielone „tratwy" opuszcza prawie wyłącznie w celu złożenia jaj i wyprowadzenia lęgu. Gniazdo zakłada na lądzie, a zajęte przez parę terytorium jest bardzo pilnie strzeżone przez oboje rodziców.

IBIS KASZTANOWATY *(Plegadis falcinellus)* jest nieco mniejszy od ibisa czczonego. Żyje w strefie ciepłego klimatu Afryki, Azji i Ameryki Północnej. Pojawia się czasem w południowej Europie, a wyjątkowo także w Polsce. Środowiskiem jego są otwarte, bagniste przestrzenie i wybrzeża wód śródlądowych.

IBIS CZCZONY *(Threskiornis aethiopica)* jest afrykańskim ptakiem (długość ciała około 60 cm), którego pojawienie się na danym obszarze stanowi zapowiedź pory deszczowej lub przyboru Nilu. W starożytnym Egipcie otaczano go kultem i do naszych czasów zachowały się jego liczne mumie. Dzisiaj jednak ibis pojawia się w Egipcie bardzo rzadko.

ŻURAW KORONIASTY *(Balearica pavonina)*, ptak o długości ciała około 1 m i upierzeniu znacznie strojniejszym niż żuraw zwyczajny występujący w Polsce. Zamieszkuje okolice porośnięte rzadkimi lasami lub krzewami, w pobliżu rzek i strumieni. Z usposobienia jest ostrożny, a zaniepokojony lub podniecony wykonuje charakterystyczne taneczne ruchy, przy tym potrafi skakać na wysokość metra. Żyje parami, lecz tworzy też gromady liczące ponad 100 sztuk. Gromady żurawia koroniastego można spotkać w niedalekim sąsiedztwie zimujących w Afryce gromad żurawia zwyczajnego i stepowego. Ptaki te jednak tylko wzajemnie się tolerują i nigdy nie dochodzi do bliższych kontaktów.

WARUGA KASZTANOWATA *(Scopus umbretta)* reprezentuje inną rodzinę ptaków niż opisywane wyżej gatunki. Ciało jej osiąga długość około pół metra. Zamieszkuje lesiste brzegi rzek Afryki na południe od Sahary. Osobliwością tego gatunku jest zakładane przez warugę na drzewach gniazdo, składające się z trzech części, piętrowo położonych. Samica składa jaja w ostatnim, najgłębszym pomieszczeniu.

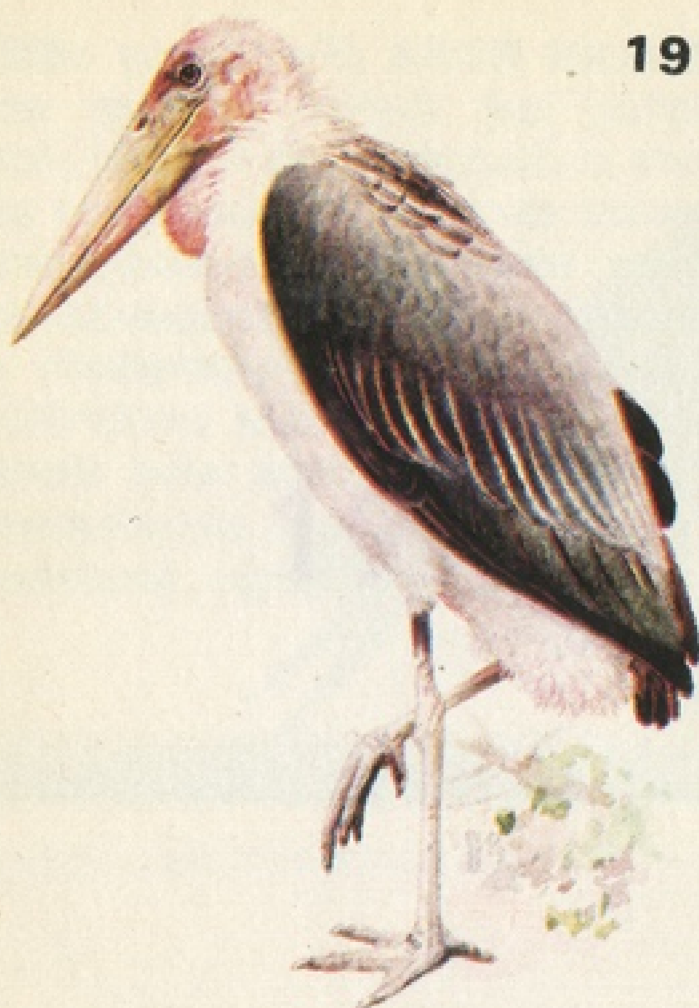

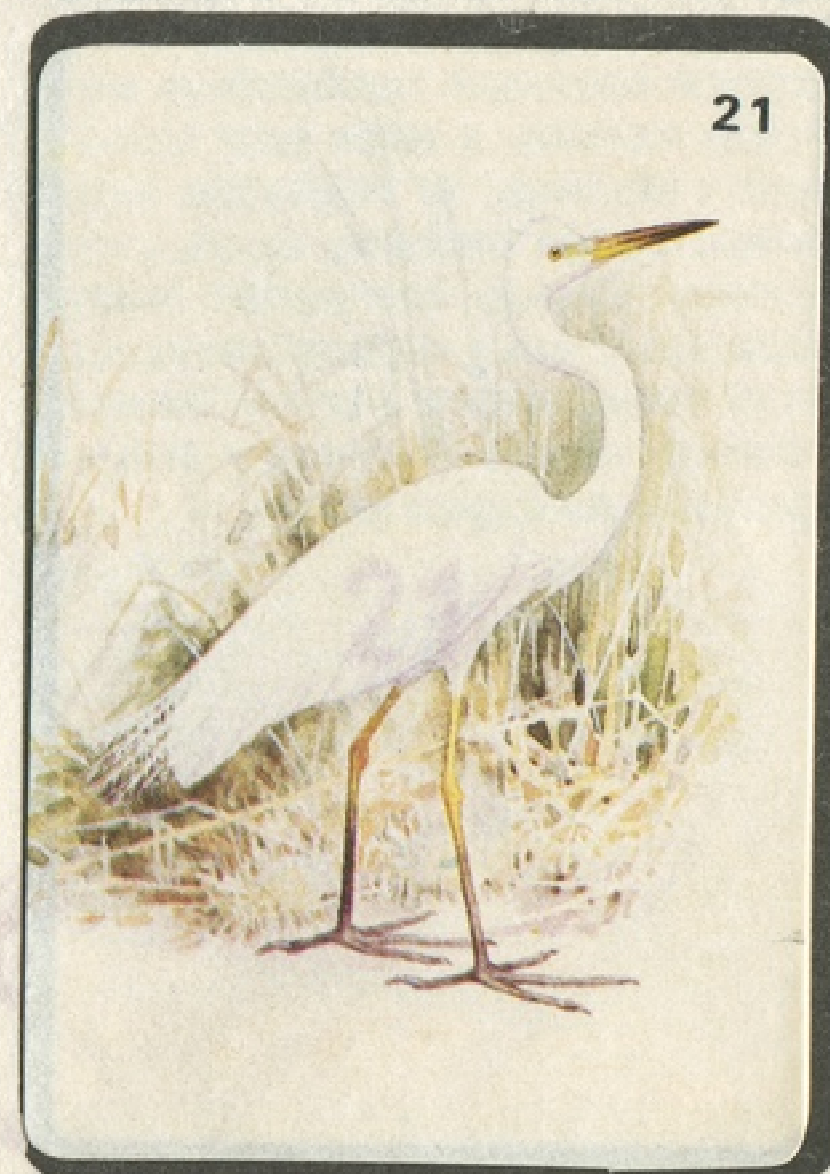
WARZĘCHA BIAŁA *(Platalea lecorodia)*, krewniaczka ibisów. Długość ciała około 75 cm. Dziób ma prosty, na końcu spłaszczony, łyżkowato rozszerzony. Zamieszkuje gromadnie bagna, nadmorskie jeziora i rozlewiska rzek południowej Hiszpanii, Holandii, południowo-wschodniej Europy, południowej Azji i Afryki.

ŻABIR AFRYKAŃSKI *(Ephippiorhynchus senegalensis)*, nazywany też bocianem siodłatym, jest krewniakiem naszego bociana. Większy od niego, osiąga długość półtora metra. Zamieszkuje pobliża rzek i innych wód śródlądowych tropikalnej Afryki. Gniazdo, podobnie jak bocian biały, zakłada na koronach wysokich drzew.

MARABUT *(Leptoptilus crumeniferus)*, ptak z tej samej rodziny co poprzedni gatunek, osiąga długość 160 cm (rozpiętość skrzydeł do 3 m). Żyje w środkowej Afryce, w pobliżu osiedli ludzkich. Gniazdo zakłada na wysokich drzewach lub w zaroślach. Żywi się drobnymi zwierzętami wodnymi, zjada także padlinę, spełnia więc w gorącym klimacie afrykańskim ważną rolę sanitarną.

CZAPLA BIAŁA *(Egretta alba)* nazywana jest też czaplą srebrzystą lub czaplą egretą. Nieco mniejsza od naszej czapli siwej – długość ciała około 1 m. Dawniej była ceniona dla swych długich (do pół metra) i rozstrzępionych piór barkowych, którymi panie przystrajały kapelusze (słynne rajery). Podobnie jak inne gatunki czapli zamieszkuje bagna i tereny nadwodne południowej Europy, południowej i środkowej Afryki. W Polsce jest gościem przypadkowym.

TRZEWIKODZIÓB *(Balaeniceps rex)*, ptak długości około 140 cm, nazwę swoją otrzymał od widocznego na rysunku potężnego i przypominającego trzewik dzioba. Zamieszkuje parami niedostępne, bagniste okolice dorzecza Białego Nilu. Stojąc nieruchomo w wodzie godzinami czatuje na ryby, które łowi jednym, szybkim uderzeniem dzioba.

CZERWONAK KARMAZYNOWY *(Phoenicopterus ruber)*, nazywany często flamingiem, jest olbrzymim ptakiem, osiągającym długość 130 cm i wysokość 180 cm. Ojczyzną jego jest subtropikalna i tropikalna Ameryka, gdzie w niezwykle licznych koloniach zamieszkuje wybrzeża morskie, a także wód słonawych i słodkich. W wyglądzie jego zwraca uwagę osobliwy dziób, przy pomocy którego czerwonak może odcedzać z wody drobne zwierzęta. Znosi dosyć dobrze warunki niewoli i dlatego często hodowany jest w ogrodach zoologicznych.

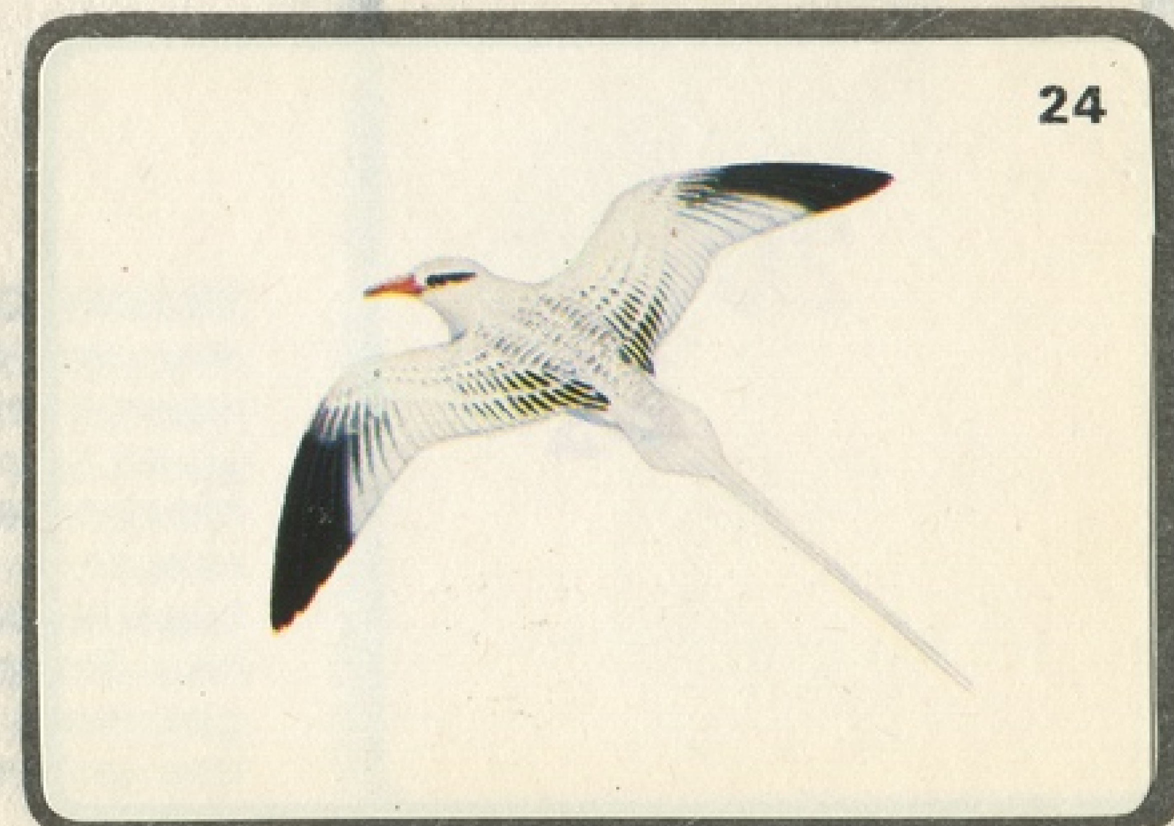

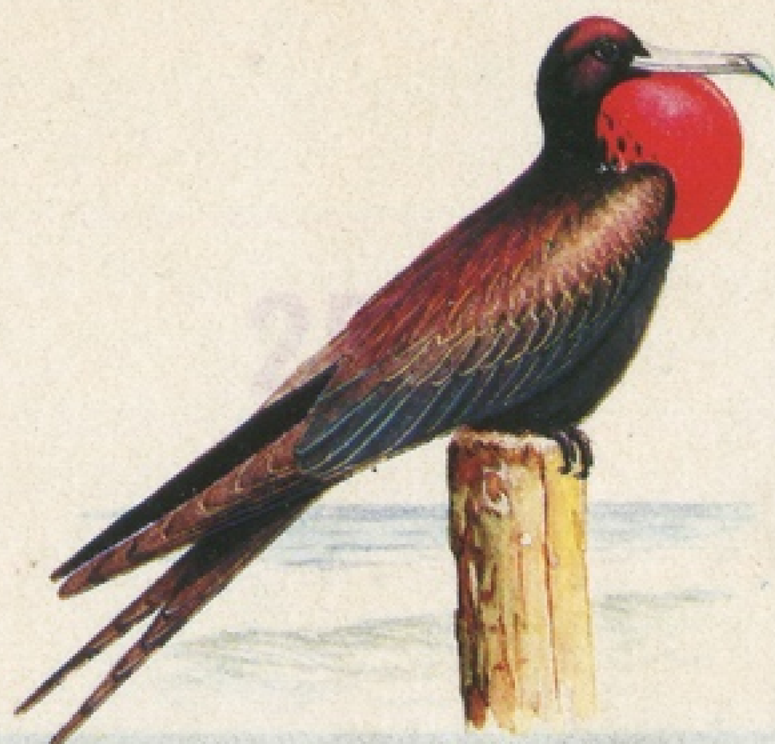
PELIKAN BABA *(Pelecanus onocrotalus)* jest dużym ptakiem wodnym, o długości ciała 150 cm i rozpiętości skrzydeł 260 cm. Żywi się rybami, które odławia z wody, niby czerpakiem, dziobem zaopatrzonym w skórną torbę. W gromadach liczących setki i tysiące osobników zamieszkuje wybrzeża wód słonawych i słodkich Afryki, południowo-wschodniej Europy po środkową Azję.

FAETON CZERWONODZIOBY *(Phaëthon lepturus)* to typowy ptak oceaniczny. Rozpiętość jego skrzydeł przekracza dwukrotnie długość ciała, dlatego jest świetnym lotnikiem. Gnieździ się gromadnie na wyspach tropikalnej strefy Oceanu Atlantyckiego i Spokojnego.

FREGATA WSPANIAŁA *(Fregata magnificens)* jest okazałym ptakiem oceanicznym, o rozpiętości skrzydeł około 2 m. Nadymany powietrzem czerwony worek na podgardlu służy samcom w porze godów do wabienia samic. Fregata zamieszkuje tropikalną strefę Oceanu Atlantyckiego.

BRZYTWODZIÓB AFRYKAŃSKI *(Rynchops flavirostris)*, czyli krewniak naszej rybitwy. Gromadnie zamieszkuje piaszczyste ławice rzek, jezior i mórz Afryki. Dzień spędza na drzemce, o zmierzchu rozpoczyna polowanie na owady i ryby, które łowi z lotu.

WĘŻÓWKA *(Anhinga anhinga)*, ptak wodny, wielkości do około 90 cm. Przypomina żyjącego w Polsce kormorana, ma też podobne obyczaje, lecz lata znacznie lepiej. Gnieździ się towarzysko. Zamieszkuje zadrzewione pobrzeża wód obszarów o ciepłym i gorącym klimacie.

KONDOR KRÓLEWSKI *(Sarcorhamphus papa)* jest jednym z przedstawicieli sępów Nowego Świata, nazywanych też ścierwnikami. Długość ciała około 1 m, rozpiętość skrzydeł około 2,5 m. Zamieszkuje dziewicze lasy i zadrzewione równiny tropikalnej strefy Ameryki Południowej i Środkowej.

SĘP PŁOWY *(Gyps fulvus)*, okazały ptak drapieżny, o długości ciała 110 cm i rozpiętości skrzydeł około 2,5 m. Podobnie jak kondor żywi się głównie padliną. Gnieździ się w niedostępnych skałach w krajach śródziemnomorskich i w północnej Afryce.

HARPIA *(Harpia harpyja)*, ptak drapieżny o długości ciała około 1 m. Zamieszkuje samotnie rozległe, dziewicze lasy nad Amazonką. Poluje na ssaki i ptaki. Indianie używają jej piór do ozdabiania stroju, stąd dzisiaj jest już gatunkiem ginącym.

28

29

30

SEKRETARZ *(Sagittarius serpentarius)* jest jedynym przedstawicielem rodziny ptaków drapieżnych o tej samej nazwie. Osiąga długość ciała 125 cm, w tym połowę stanowi ogon. Żywi się ptakami i gadami, dlatego niekiedy nazywany jest wężojadem. Zamieszkuje sawanny Afryki.

TUKAN OLBRZYMI *(Rhamphastos toco)*, ptak o długości ciała około pół metra, jest dalekim krewniakiem naszych dzięciołów. Zamieszkuje dziewicze lasy Ameryki Południowej. Gniazdo zakłada w dziupli. Żywi się głównie owocami. Dziób jego ma strukturę gąbczastą i dzięki temu, mimo dużych rozmiarów, jest bardzo lekki.

ŁOWIEC OLBRZYMI *(Dacelo gigas)* jest z kolei australijskim krewniakiem zimorodka. Osiąga długość ciała do pół metra. Jest ptakiem leśnym, gniazdo zakłada w dziuplach drzew. Poluje na gady, owady i kraby. Rano, w południe i wieczorem, niezwykle punktualnie odzywa się głosem przypominającym śmiech.

31

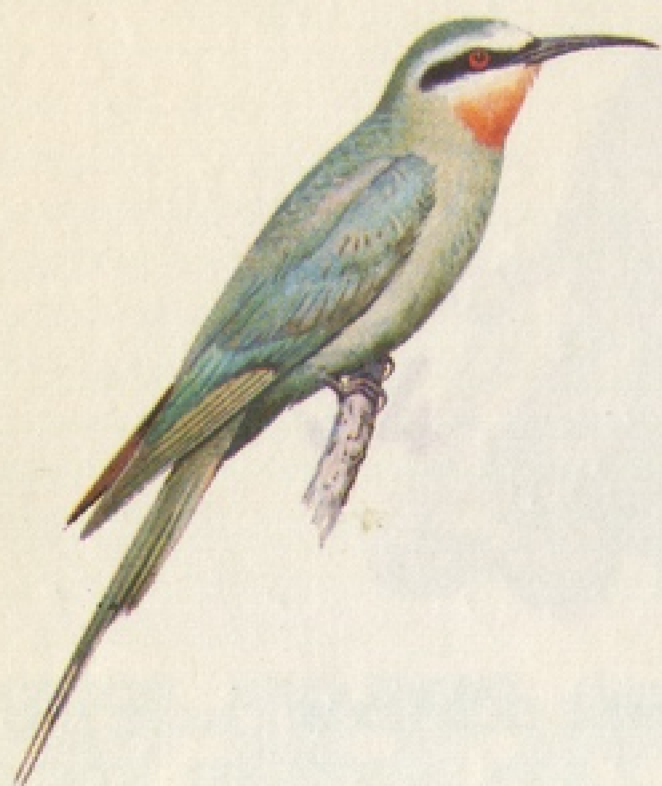

32

33

ŻOŁNA ZIELONA *(Merops superciliosus)*, nieco większa od naszej żołny (długość ciała około 30 cm), zamieszkuje otwarte, stepowe przestrzenie północnej i wschodniej Afryki, południowej Azji i nielicznie południowej Europy. Żywi się owadami – głównie pszczołami i osami – które zjada wraz z żądłem.

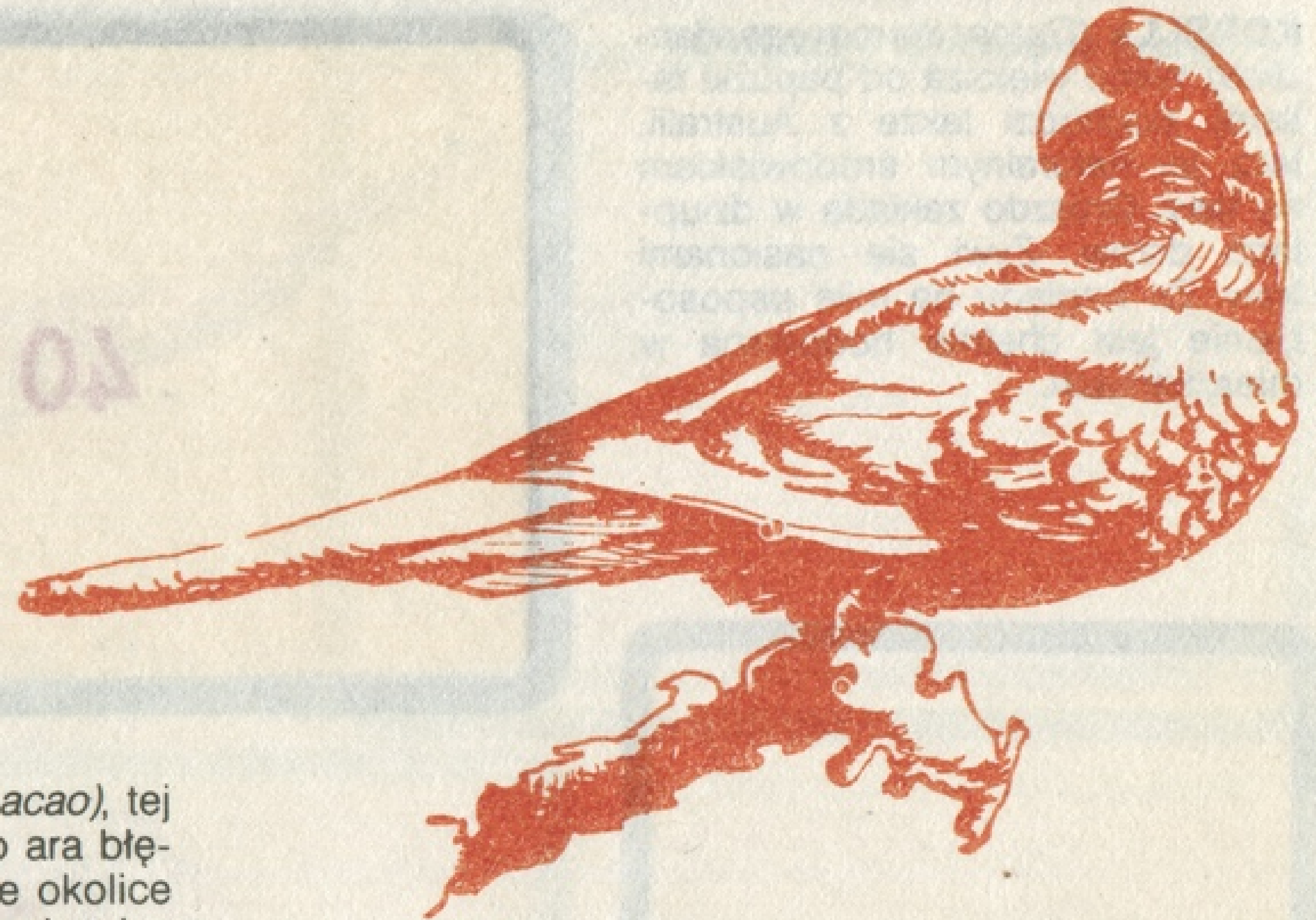
DZIOBOROŻEC DWUROŻNY *(Buceros bicornis)* jest ptakiem o długości ciała około 120 cm. W jego wyglądzie zwraca uwagę duża, rogowa narośl na dziobie, tworząca w przedniej części jakby dwa rogi. Gniazdo zakłada w dziupli, w której samiec zamurowuje samicę na okres wysiadywania jaj. Zamieszkuje lasy Indii i Sumatry.

PAPUGI *Psittaciformes)*, grupa ptaków, które łatwo można rozpoznać. Najbardziej charakterystyczne dla nich są: mocna i zwięzła budowa ciała oraz dziób hakowato zagięty, u większości gatunków bardzo silny. Dziób służy im do pobierania pokarmu (owoce i nasiona roślin), a ponadto jest pomocny przy wspinaczce po

AMAZONKA ESTIWA *(Amazona estiva)*, ptak długości około 40 cm, zamieszkuje lasy Ameryki Południowej, głównie nad Amazonką, i wysp Antyli. Z usposobienia bardzo łagodna, łatwo uczy się naśladować mowę ludzką. Często jest oswajana i hodowana w niewoli.

drzewach. Gniazda zakładają w dziuplach drzew, norach lub w szczelinach skał. Upierzenie większości gatunków jest barwne, jaskrawe. Głos mają donośny, posiadają też zdolność naśladowania mowy ludzkiej. Zamieszkują gromadnie lasy strefy zwrotnikowej i podzwrotnikowej całego świata.

ARA BŁĘKITNA *(Ara ararauna)* wraz z prezentowaną obok jej krewniaczką arą czerwoną należy do największych papug – osiąga długość ciała ponad 80 cm. Zamieszkuje lasy Ameryki Południowej i Środkowej.

ARA CZERWONA *(Ara macao)*, tej samej prawie wielkości co ara błękitna, zamieszkuje te same okolice Ameryki. Oba te ptaki są bardzo spokojne i łagodne. Żyją w zgodzie z innymi gatunkami papug i bardzo przywiązują się do swoich opiekunów.

PAPUŻKA FALISTA *(Melopsittacus undulatus)*, długości około 18 cm, nazywana jest także nierozłączką, gdyż żyje w trwałych parach. W warunkach naturalnych parki papużek łączą się z innymi parkami w wielkie gromady. Żywią się nasionami roślin. Gniazda zakładają w dziuplach drzew. Zamieszkują stepy Australii, skąd w 1840 roku zostały przywiezione do Europy i dzięki niezwykle wesołemu usposobieniu stały się ulubionymi ptakami w hodowli amatorskiej.

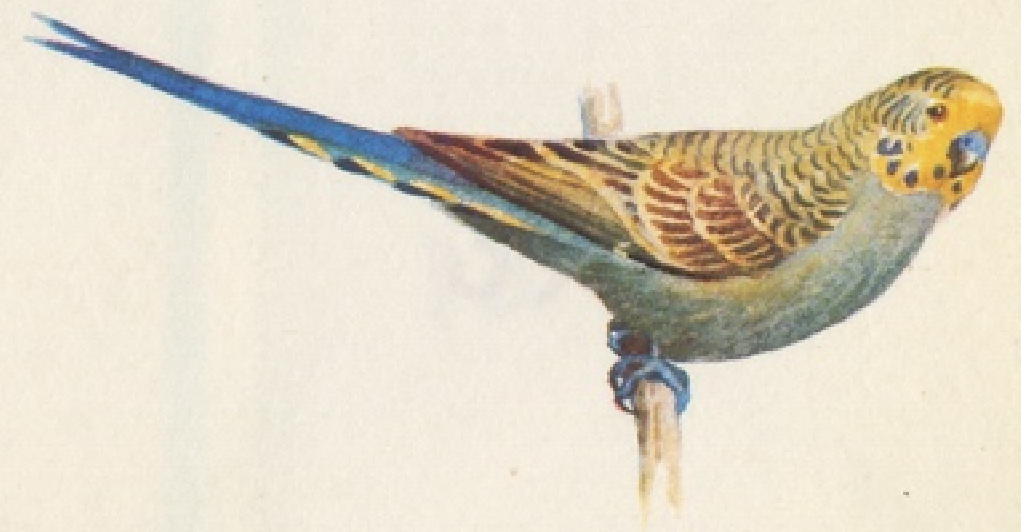
37

38

39

KORELLA *(Calopsitta novaehollandiae)*, nieco większa od papużki falistej, pochodzi także z Australii, lecz jej naturalnym środowiskiem są lasy. Gniazdo zakłada w dziuplach drzew. Żywi się nasionami traw. Ze względu na miłe usposobienie jest chętnie hodowana w mieszkaniach.

KAKADU INKA *(Cacatua leadbeateri)*, długości niespełna 40 cm, charakteryzuje się, podobnie jak inne papugi kakadu, okazałym czubem z piór na głowie, który może rozkładać i stroszyć, zależnie od nastroju. Zamieszkuje gromadnie lasy i zadrzewienia Australii, często wyrządzając szkody w okolicznych uprawach roślin. Szybko się oswaja.

KOLIBRY *(Trochilidae)* są jedną z najbardziej osobliwych rodzin ptaków i jednocześnie należą do nich gatunki najpiękniejsze. Żyją wśród kwiatów, które często przewyższają urodą. Budowa kolibrów, charakterystyczny sposób latania, tryb życia są silnie związane i dostosowane do charakteru kwiatów. Rodzina kolibrów obejmuje 319 gatunków zamieszkujących wyłącznie obszary Ameryki i sąsiadujących wysp, głównie w strefie tropikalnej i subtropikalnej, a tylko nieliczne gatunki mają zasięg od Ziemi Ognistej w Ameryce Południowej aż po Alaskę i Labrador w Ameryce Północnej. Przy czym określone gatunki występują tylko na jednym terenie (np. koliber górzak zamieszkuje pas między 4000–5000 m n.p.m. wokół krateru Chimborsso w Andach), tak że w sąsiadujących ze sobą okolicach, czasem nawet miejscowościach, spotykamy inne gatunki kolibrów. Kolibry zamieszkujące miejsca o chłodnym klimacie na okres zimy odlatują do ciepłych stron. Natomiast kolibry spotykane w słonecznych, wysokogórskich dolinach Andów są odporne nawet na opady śniegu. Jeżeli jednak temperatura obniża się znacznie, wówczas chronią się w jaskiniach skalnych i zapadają jakby w sen zimowy. Temperatura ich ciała w tym stanie spada do 14,5°C.

Rozmiary ciała różnych gatunków kolibrów mieszczą się w granicach od około 6 cm do około 22 cm, najmniejsze ważą 1,7 g – są więc jednocześnie najmniejszymi ptakami świata. W wyglądzie kolibrów najbardziej zadziwia-

ją obserwatora barwy piór. Są tak żywe i błyszczące, że nie dorównują im nawet barwy kwiatów. Wiele gatunków ma strojne ozdoby z piór, jak np. czuby na głowie (m.in. **FURCZEK DWUCZUBY** i **FURCZEK OZDOBNY),** brody lub puszyste mufki na nóżkach (m.in. *Eupetomena macroura* lub **FURCZEK ŁOPATKOSTERNY),** a u niektórych sterówki ogona są silnie wydłużone i zakończone jakby chorągiewkami czy też łopatkami (m.in. **FURCZEK ŁOPATKOSTERNY** lub *Loddigesia mirabilis).* Kolibry żywią się nektarem kwiatów i owadami. Dziób mają przeważnie długi i cienki, dostosowany do kształtu kwiatów. Język ich jest również długi, na końcu rozszczepiony lub rurkowaty. Przez długie lata sądzono, że pokarmem kolibrów jest wyłącznie nektar kwiatów i dlatego próby hodowania kolibrów w niewoli nie udawały się. Dopiero wnikliwe obserwacje dowiodły, że zjadają one również owady, które znajdują w kwiatach, a niektóre gatunki polują na owady w locie. Kolibry czerpiąc pokarm z kwiatów zbierają na swe piórka pyłek i przenosząc się z kwiatu na kwiat, zapylają je. Ten sposób zapylania nazywamy ornitogamią.

Pobieranie pokarmu z kwiatów możliwe jest także dzięki sposobowi latania kolibrów. Jest to lot furkoczący. Szybkość uderzeń skrzydłami jest bardzo duża, od 50 do 200 na sekundę (wróbel tylko 13 razy). Ogon służy kolibrom do sterowania i hamowania w locie. Dzięki tej swoistej mechanice lotu kolibry potrafią zawisnąć w powie-

KOLIBER *(Heliomaster furcifer)*

TOPAZIAK *(Topaza pella)*

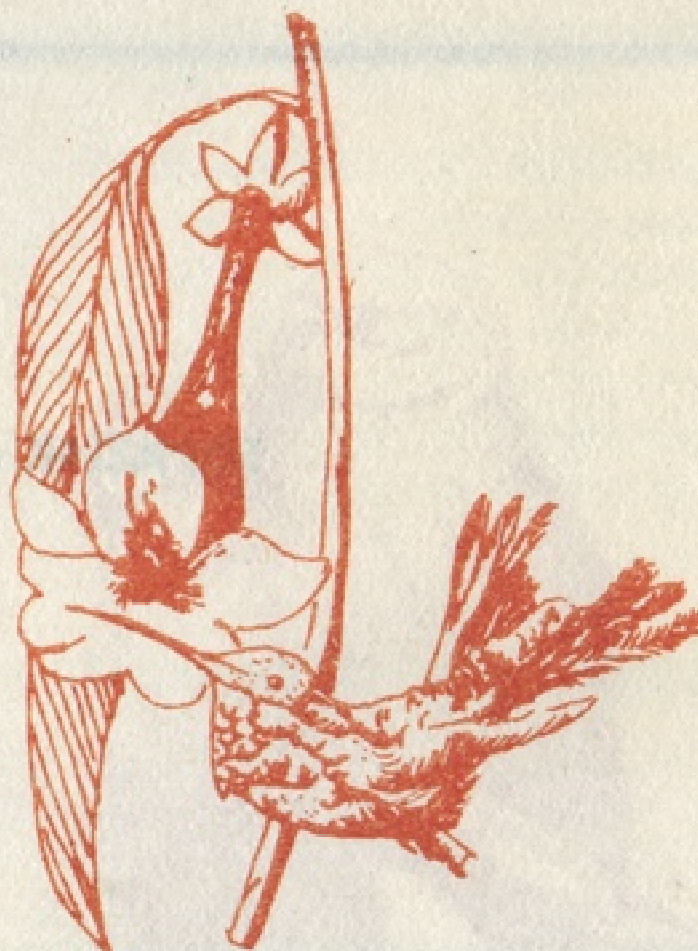
KOLIBER *(Chrysolampsis mosquitus)*

FURCZEK LINDENA *(Oxypogon lindeni)*

FURCZEK ŁOPATKOSTERNY *(Ocreatus underowoodi)*

GÓRZAK *(Oreotrochilus chimborazo)*

SAFO *(Sappho sparganura)*

trzu, podnosić się pionowo ku górze lub opadać w dół, a nawet cofać się do tyłu. Są w ciągłym i szybkim ruchu, obliczono, że w czasie 80 sekund ptak odwiedził 57 kwiatów. Oczywiście takie tempo jest bardzo męczące i wymaga olbrzymiego wysiłku, dlatego ptaki przelatując z kwiatu na kwiat posługują się także lotem ślizgowym, ale przede wszystkim muszą często odpoczywać. Siadają wyłącznie na roślinach, nigdy na ziemi.

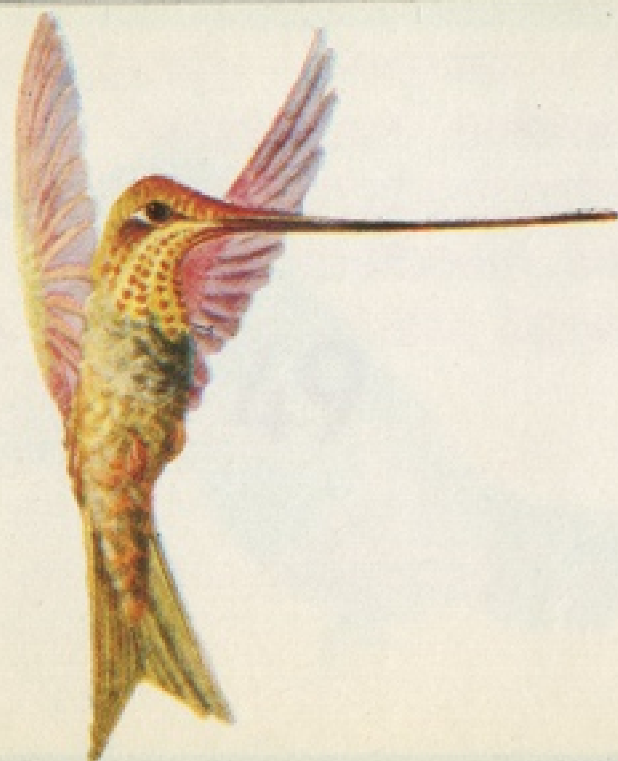
Taki niezwykle aktywny tryb życia kolibrów jest możliwy dzięki odpowiednim przystosowaniom w budowie

KOLIBER *(Loddigesia mirabilis)*

FURCZEK DWUCZUBY *(Heliactin cornuta)*

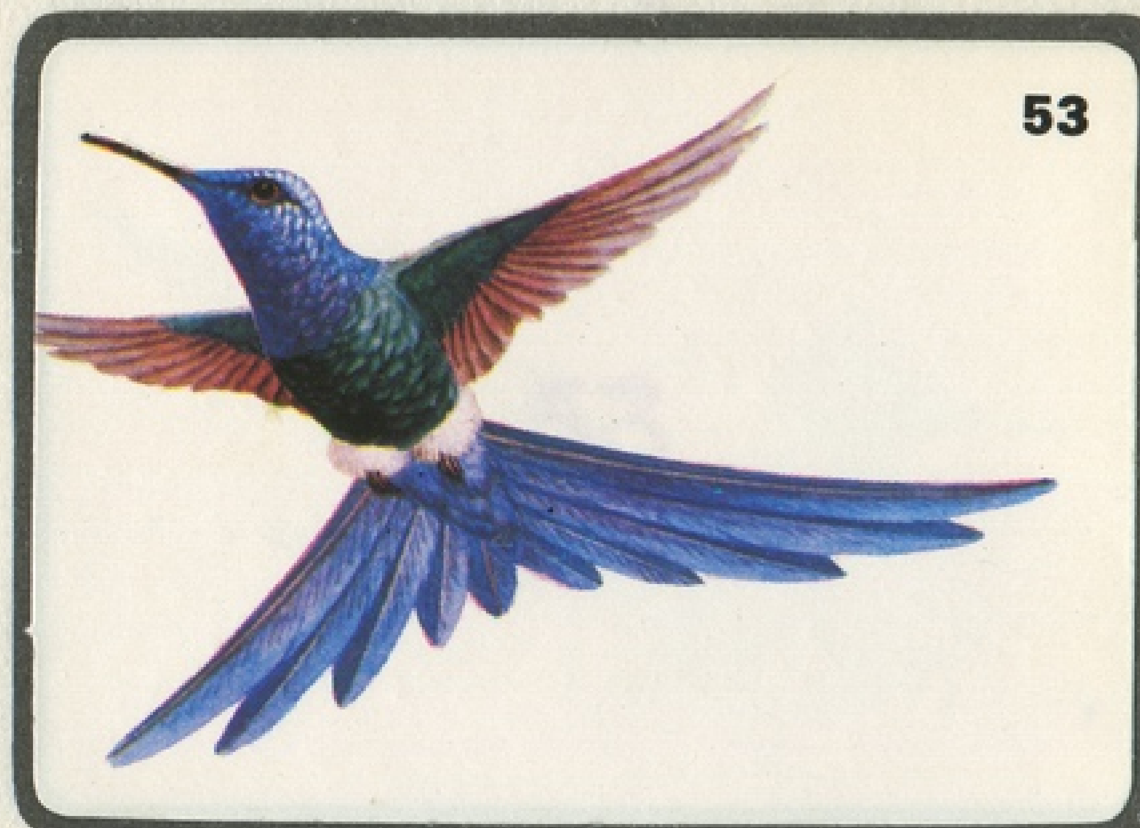

FURCZEK DŁUGODZIOBY *(Ensifera ensifera)*

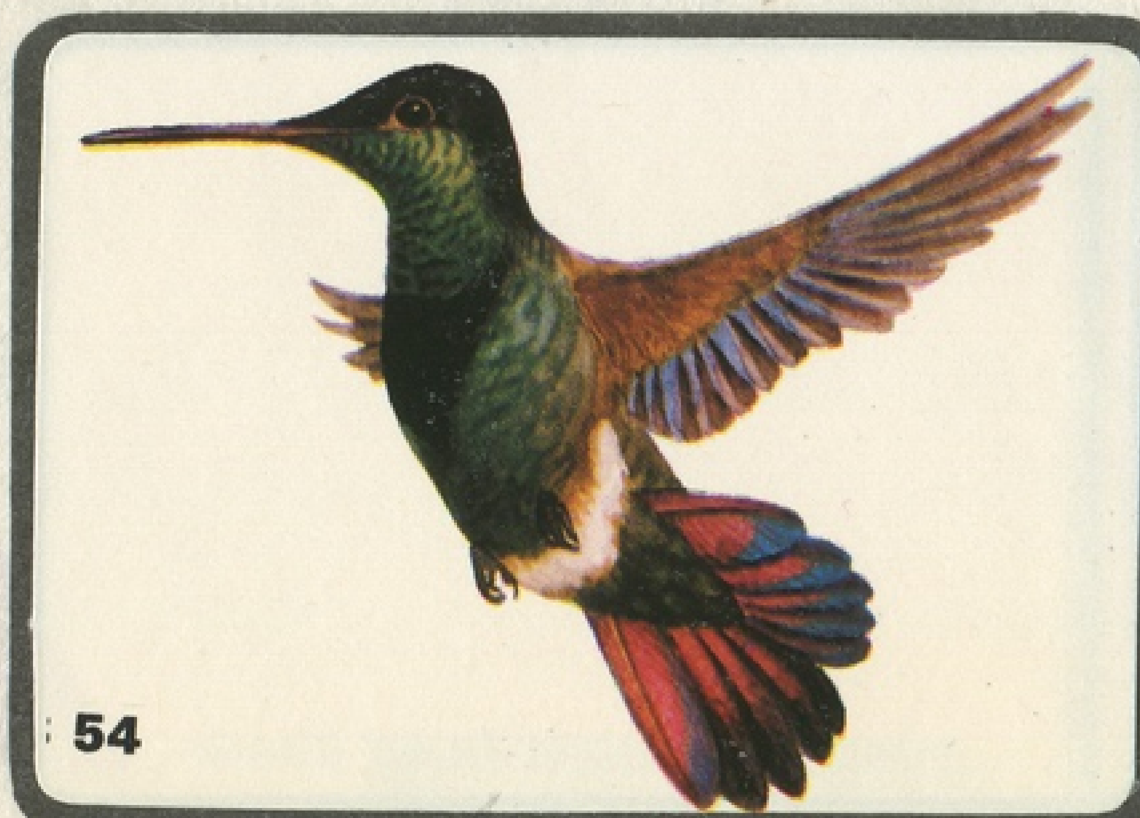
FURCZEK OZDOBNY *(Lophornis magnifica)*

KOLIBER *(Eupetomena macroura)*

KOLIBER *(Anthrakothorax viridiquila)*

i fizjologii. Przede wszystkim mają bardzo silne mięśnie poruszające skrzydła oraz, w stosunku do rozmiarów ciała, znacznie większe, niż u innych ptaków serce. Energii dla ruchu dostarcza bardzo szybka przemiana materii – kolibry zjadają dziennie pokarm dwukrotnej wagi ciała. Są ptakami nie tylko żywymi, ale i zaczepnymi. Niezadowolone z naruszenia ich terytorium atakują odważnie i z piskiem nawet duże zwierzęta, dziobiąc je w głowę. Między sobą staczają gwałtowne walki; zwłaszcza w okresie lęgu samce zapamiętale przepędzają każdego rywala z wyznaczonego przez siebie terytorium.

Niektóre jednak gatunki są bardziej towarzyskie, a nawet toki – z pokazowymi lotami – odbywają na wspólnym poletku. Gniazda lęgowe budują wyłącznie samice. Gniazda są misternie utkane z włókien roślin, kawałków kory i puchu nasion, a następnie sklejane śliną. Najmniejsze gniazda nie przekraczają rozmiarów łupiny orzecha włoskiego. W dawnych czasach te piękne ptaki były masowo wyłapywane i zabijane – przyozdabiano nimi damskie kapelusze. Na szczęście żadna moda nie trwa długo i kolibry są dziś nieodłączną cząstką krajobrazu swego naturalnego środowiska.

KOLIBER-ORŁODZIÓB *(Eutoxeres aquila)*

KOLIBER *(Coeligena helianthea)*

RAJSKIE PTAKI *(Paradisaeidae)* tworzą, podobnie jak kolibry, bardzo specyficzną rodzinę ptaków, obejmującą około 43 gatunki. Długość ciała wynosi od 14 cm do ponad metra. Upierzenie samców w stroju godowym jest niezwykle strojne, ozdobne pióra tworzą różnego rodzaju kołnierze, wiotkie wachlarze czy też welony. W początkowym okresie życia samce są jednak ubarwione skromnie, tak jak samice – szarobrunatno. Dopiero w drugim lub trzecim roku wyrastają im pióra ozdobne, które u ptaków starszych są najokazalsze.

Urodę rajskich ptaków można właściwie ocenić dopiero w porze godów, gdy każdy z samców w sposób charakterystyczny dla swego gatunku wykonuje taniec rytualny i stroszy pióra, starając się olśnić partnerkę. Odbywa się to na wybranym i stałym miejscu, jakby poletku, przedtem starannie oczyszczonym z liści i gałązek. Samce niektórych gatunków tokują na drzewie. W tańcu wydają różne głosy, przypominające gwizdy, syczenie lub odgłos bębna, tylko śpiew królewskiego ptaka rajskiego jest melodyjny – podobny do śpiewu skowronka.

W jednej okolicy można spotkać w bliskim sąsiedztwie bardzo wiele tokowisk, granice ich jednak są pilnie strzeżone przed ewentualnym rywalem przez każdego samca. Gniazda budowane z gałązek, włókien roślinnych i liści, przeważnie w kształcie donicy, rajskie ptaki zakładają w koro-

LATAWIEC PYSZNY *(Lophorina superba)*

LATAWIEC ŁUSKOWATY *(Pteridophora alberti)*

OZDOBNIK PYSZAŁEK *(Epimachus mayeri)* jest jednym z największych ptaków rajskich i jednocześnie jednym z największych ptaków śpiewających. Osiąga długość ciała ponad metr, a pióra ogonowe około 90 cm. Samce tokują wysoko, w koronach drzew. Głos mają donośny. W najwyższym podnieceniu rozkładają jak wachlarz krótsze pióra ogona. Zamieszkują lasy górzystych okolic do wysokości 2000 m n.p.m.

PTAK RAJSKI WSPANIAŁY *(Diphyllodes magnifica)*. Samce tego gatunku przygotowują się bardzo starannie do toków. Taniec swój wykonują na ziemi, w zagłębieniu, które przedtem oczyszczane jest z liści. Obdzierają nawet liście roślin zacieniające ich „parkiet". Wykonując różnego rodzaju ukłony, stroszac swoje kołnierze są zawsze zwrócone w kierunku słońca.

nach wysokich drzew, rzadko wśród krzewów. Żywią się głównie owadami, nasionami roślin i owocami.

Zamieszkują lasy Nowej Gwinei i okolicznych wysp, a także wyspy Aru i Celebes, nieliczne gatunki występują ponadto w północnej części Australii. Stają się coraz rzadsze, gdyż w dużych ilościach są zabijane dla ozdobnych piór. By uratować je przed całkowitym wytępieniem wprowadzono czas ochronny w polowaniach, lecz jest to mało skuteczne.

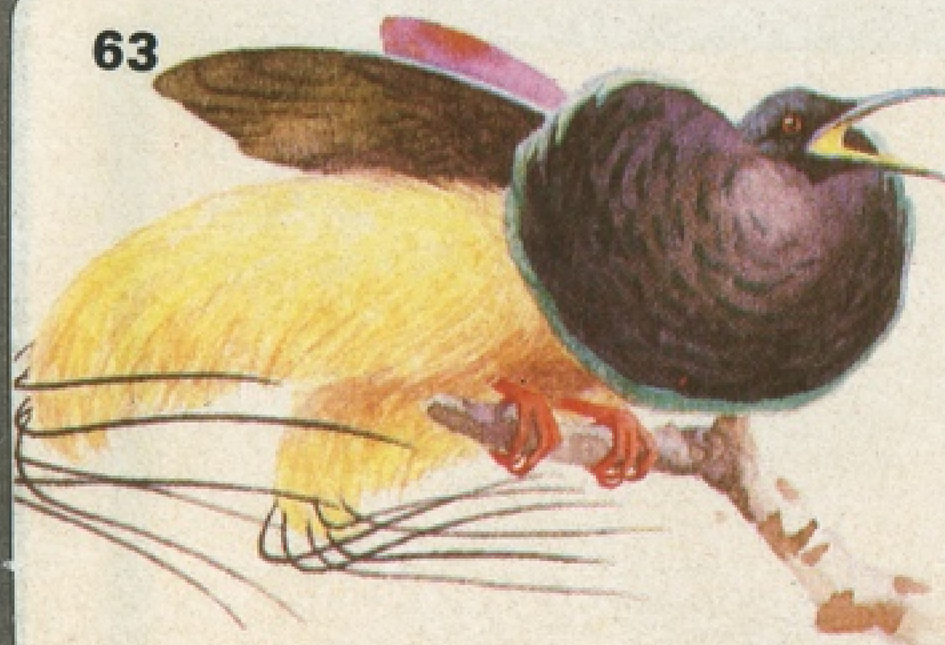

PTAK RAJSKI WIELKI *(Paradisaea apoda)* jest dużym ptakiem, osiągającym długość ciała 45 cm. W szacie godowej u samca po bokach ciała wyrastają długie na 45 cm, rozstrzępione i delikatne pióra, tworzące barwny tren. Natomiast dwa środkowe pióra ogona mają stosinę silnie wydłużoną, prawie bez promieni.

OZDOBNIK CZARNY *(Seleucides ignotus)* osiąga długość około 30 cm. Po bokach ciała ma długie od 6 do 30 cm pióra, u nasady bardzo szerokie, na końcu cienkie i rozwidlone. Na rysunku przedstawiony jest samiec tokujący, u którego pióra piersiowe tworzą okazałą kryzę.

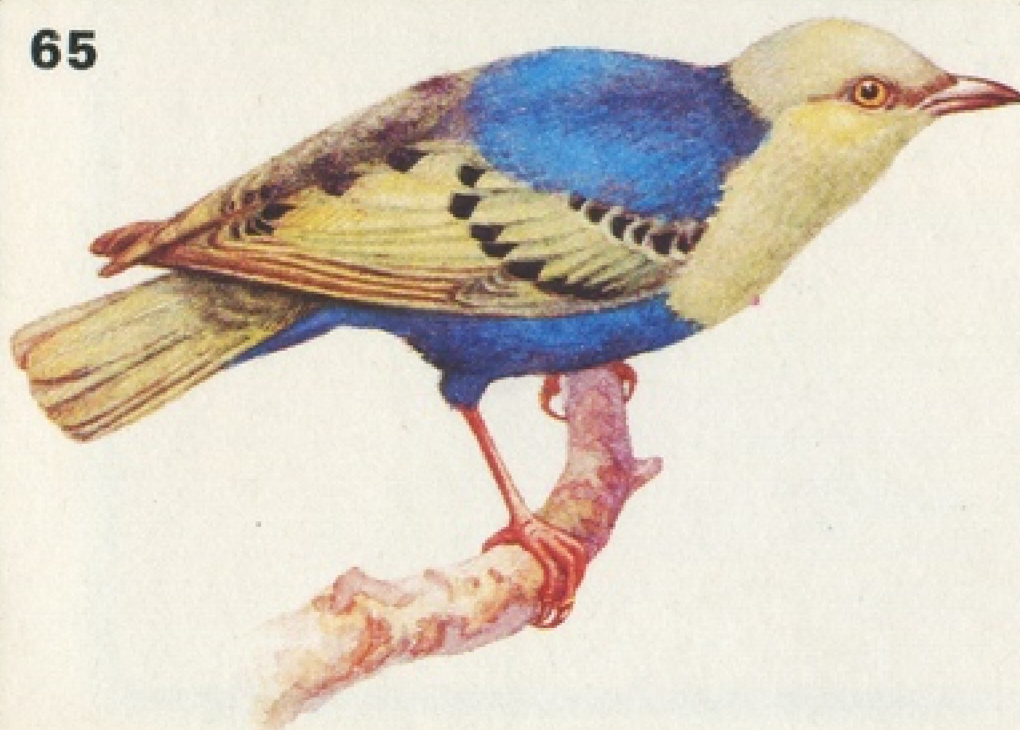
PTAK RAJSKI KRÓLEWSKI *(Cicinnurus regius)* jest najmniejszym przedstawicielem swojej rodziny i osiąga długość ciała 16 cm. Środkowe pióra ogona ma bardzo długie, wygięte łukowato i bez promieni. W odróżnieniu od innych ptaków rajskich pieśń wabiąca samca tego gatunku jest bardzo melodyjna, podobna do pieśni skowronka.

LATAWIEC SZEŚCIOWITKOWY *(Parotia sefilata)*, ptak długości około 33 cm, pióra po bokach głowy do 17 cm. W czasie tokowania samce stroszą pióra na piersi i brzuchu, tworzące wówczas jakoby spódniczkę. Taniec wykonywany jest na ziemi lub gałęzi. Podobnie jak ptak rajski wspaniały oczyszcza z liści miejsce swoich popisów.

BŁYSZCZAK *(Lamprocolius chloropterus)* ptak długości około 25 cm, zamieszkuje sawanny i zadrzewienia środkowej Afryki. Żyje w niewielkich gromadkach. Gniazdo – kuliste – zakłada wśród krzewów lub w koronach drzew. Śpiewa melodyjnie.

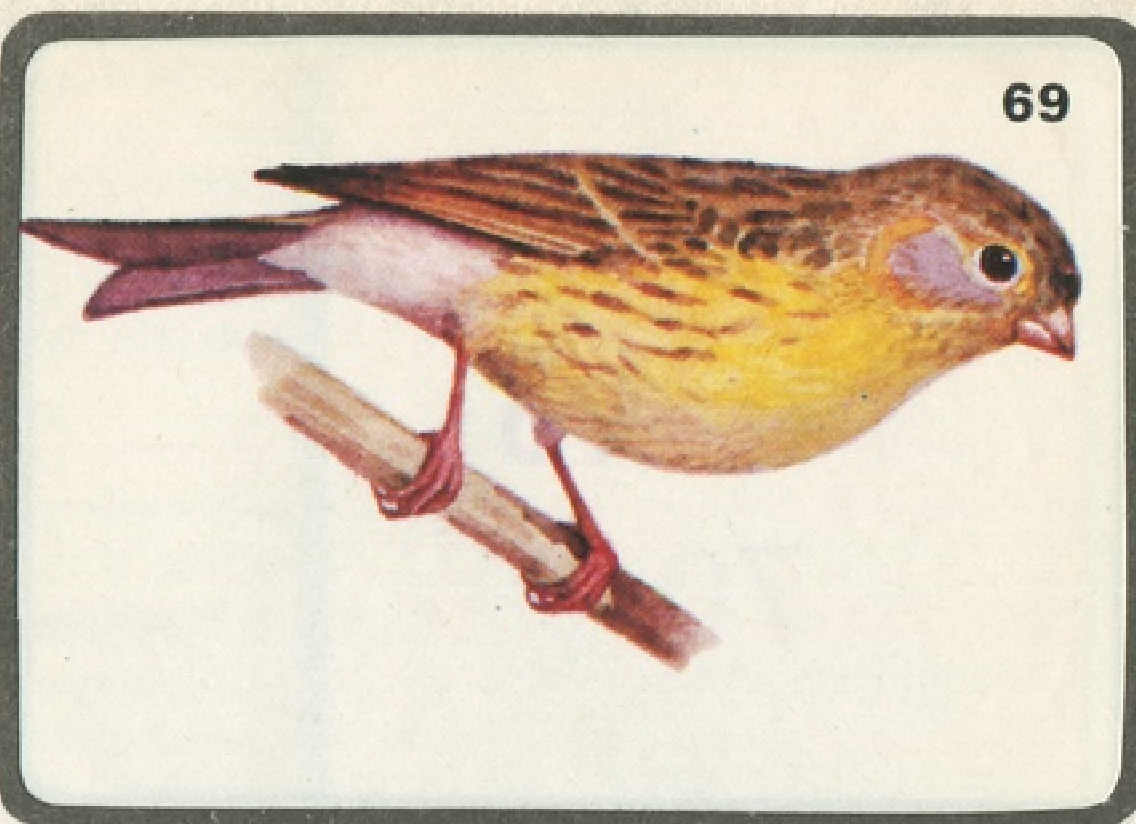

KARDYNAŁ *(Richmondena cardinalis)* jest bliskim krewniakiem wielu gatunków naszych ptaków śpiewających, jak np. dzwońca, grubodzioba, trznadla czy też zięby. Osiąga długość ciała 23 cm. Żywi się nasionami roślin i jagodami. Zamieszkuje lasy, parki i ogrody Ameryki Północnej.

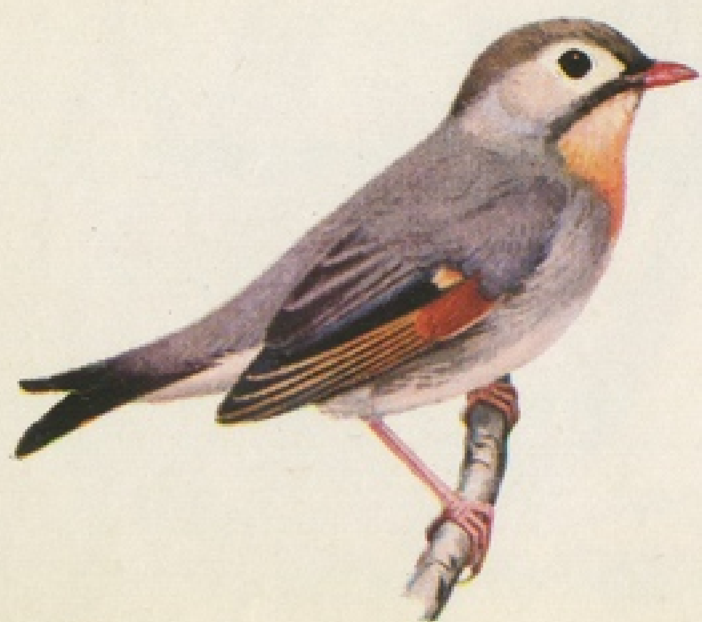

KANAREK *(Serinus canaria canaria)*, ptak długości około 12 cm, znany powszechnie z miłego śpiewu. Dla tej zalety od XV w. hodowany jest w klatkach. Otrzymano wiele odmian hodowlanych, różniących się ubarwieniem i rodzajem upierzenia. Najlepszymi śpiewakami są kanarki harceńskie. W stanie dzikim zamieszkuje Wyspy Kanaryjskie, Maderę i Azory.

69

AMADINA OBROŻNA *(Amadina fasciata)*, mniejsza od naszego drozda, jest ptakiem niezwykle żywym i wesołym. Śpiewa melodyjnie, lecz nie dorównuje drozdowi. Zamieszkuje gromadnie suche, stepowe okolice Afryki na południe od Sahary po Rodezję.

68

67

SŁOWIK CHIŃSKI *(Leiothrix lutea)*, ptak wielkości naszego słowika. Zamieszkuje bambusowe lasy Himalajów i sąsiednich obszarów, aż po południowe i południowo-zachodnie Chiny. Żywi się owadami, owocami i pączkami roślin. Bardzo ruchliwy i wesoły, jest jednocześnie płochliwy, stąd w warunkach naturalnych trudno go obserwować. Swą obecność zdradza zawsze jednak donośnym, miłym śpiewem. W Chinach i innych krajach często jest hodowany w klatkach.

WIKŁACZ OGNISTY *(Euplectes orix)* jest jednym z ośmiu gatunków wikłaczy żyjących towarzysko obok wdówki na stepach Afryki. Na rysunku przedstawiono samca w szacie godowej. Pióra porastające tułów są znacznie dłuższe niż zwykle i jaskrawe. Po okresie lęgu samce upodobniają się do żółtawobrunatnych samiczek.

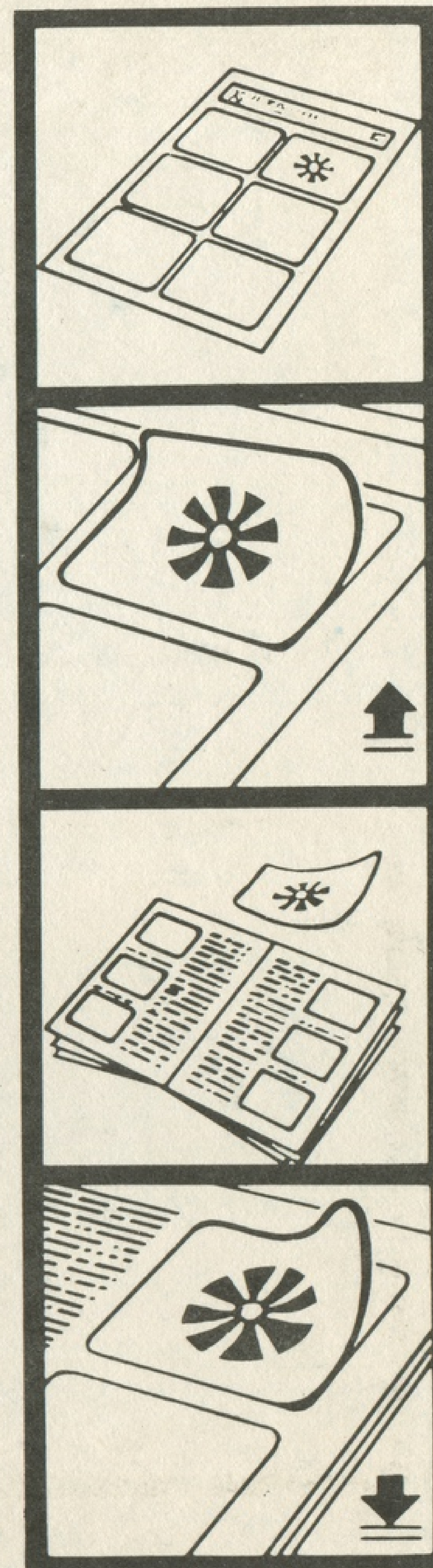
WDÓWKA RAJSKA *(Steganura paradisea)* jest bliską krewniaczką amadiny i wikłacza ognistego, z którymi, wyłączając okresy lęgu, żyje gromadnie na stepach Afryki. Samcom w szacie godowej wyrastają długie na 35 cm pióra ogonowe, tworzące strojny tren. Po wyprowadzeniu lęgu pióra te wypadają i ptaki obu płci są do siebie bardzo podobne.

SĘPOWRONKA ŻÓŁTOGŁOWA *(Picathartes gymnocephalus)*, ptak długości ciała około 40 cm. Zamieszkuje lasy i zadrzewienia odludnych okolic Afryki, w pobliżu rumowisk skalnych. Sposobem poruszania się przypomina wronę. Gniazda budowane z mułu i ziemi, zakłada w olbrzymich koloniach pod nawisłymi okapami skał, w szczelinach lub jamach.

INSTRUKCJA

Aby zgromadzić pełny zestaw Ilustracji Samoprzylepnych z wybranej dziedziny - należy nabyć w punkcie sprzedaży RSW „PRASA-KSIĄŻKA-RUCH" odpowiedni zeszyt i sprzedawane oddzielnie arkusze Ilustracji Samoprzylepnych.
Każdy zeszyt oprócz tekstu informacyjnego, zawiera miejsca do wklejania Ilustracji Samoprzylepnych. Na każdym arkuszu IS znajduje się sześć odpowiednio naciętych obrazków, z których cztery dotyczą jednego wiodącego tematu, oznaczonego kolejnymi numerami, zaś dwa pozostałe zapoczątkowują nowe tematy równie interesujące. Wystarczy odkleić ilustrację samoprzylepną i umieścić ją w odpowiednim miejscu zeszytu, które oznaczone jest taką samą liczbą. Wypełniając w ten sposób cały zeszyt uzyskać można bogato ilustrowany, jednotematyczny album, mogący stać się podręczną encyklopedią.

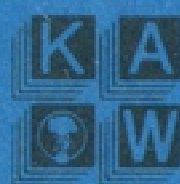
Mamy nadzieję, że kolekcjonerzy z zadowoleniem przyjmą proponowaną przez Krajową Agencję Wydawniczą formę gromadzenia ciekawych a nierzadko unikalnych zbiorów. Przekonani, że nasza oferta zostanie życzliwie przyjęta, życzymy, aby znalazła ona miejsce w Waszej bibliotece jako źródło wiadomości z wybranej dziedziny.

* * *

Oto numeracja arkuszy Ilustracji Samoprzylepnych z tematami wiodącymi uzupełniona numerami arkuszy IS, na których znajdują się pozostałe ilustracje stanowiące całość zestawu tematycznego.

Gwiazdy muzyki rozrywkowej	**1 - 18**
Poczet królów polskich	**19 - 31 oraz 1 - 18**
Kontynenty - Afryka	**32 - 44 oraz 1 - 18**
Ptaki Polski	**45 - 55 oraz 19 - 44**
Samoloty, na których walczyli Polacy	**56 - 67 oraz 19 - 44 i 45 - 55**
Stare samochody	**68 - 79 oraz 32 - 55**
Od Aten do Moskwy	**80 - 91 oraz 56 - 79**
Zwierzęta polskich ZOO	**92 - 103 oraz 56 - 67 i 80 - 91**
Polska broń pancerna	**104 - 115 oraz 68 - 91**
Jachty żaglowe	**116 - 127 oraz 92 - 115**
Polskie samochody osobowe	**128 - 139 oraz 92 - 103 i 116 - 127**
Historia ubioru	**140 - 151 oraz 104 - 127**
Ptaki egzotyczne	**152 - 163 oraz 128 - 151**
Druga wojna światowa	**164 - 171 oraz 128 - 139 i 152 - 163**
Podbój głębin	**172 - 179 oraz 140 - 163**

Cena zł 45,–

KRAJOWA AGENCJA WYDAWNICZA